VÂKIDÎ (Muhammed Bin Ömer)

Târih, fıkıh, hadîs, kırâat, tefsîr ve edebiyat âlimi. Künyesi, Ebû Abdullah olup, asıl ismi Muhammed bin Ömer bin Vâkıd'dır. Sehm bin Sehloğullarının azatlı kölesi olduğu için es-Sehmî, es-Sehlî, dedesi Vâkıd'e nisbetle Vâkıdî, Medîneli olduğu için de el-Medenî nisbet edildi. 130 (m. 747) yılında Medine'de doğan Vâkdî, 207 (m. 822) senesinde Bağdâd'da vefât etti. Borçlarının ödenmesini halife Hârûn Reşîd'in oğlu Abdullah'a vasıyyet etti. Namazını Batı Bağdâd kadısı Muhammed bin Semâa kıldırdı. Hayzerân kabristanına defn edildi.

İlim tahsiline babası Ömer bin Vâkıd'dan aldığı derslerle başlayan Muhammed bin Ömer el-Vâkıdî, İmâm-ı Mâlik, Süfyân-ı Sevrî, Ma'mer bin Râşid, Sevr bin Yezîd, İbn-i Cüreyc (r.aleyhim) ve daha birçok âlimden hadîs, fıkıh ve diğer ilimleri tahsil edip, hadîs-i şerîf rivâyet etmekle şereflendi. Kırâat ilmini Nâfi bin Nuaym, Îsâ bin Verdan, Süleymân bin Müslim ve İbn-i Cemmâz'dan aldı. Gazâlarla

ilgili bilgilerin çoğunu 170 (m. 786) yılında vefât etmiş olan Ebû Ma'şer Nuceyh es-Sindî'den aldı. Şehîd çocuklarından, gazilerin yakınlarından savaşlarla ilgili bilgileri topladı. Önceden elde edilen malûmatları bilenlerden öğrendi.

Halife Hârûn Reşîd hac için geldiği zaman, ona ziyâret yerlerini gösterdi. Peygamber efendimiz ve arkadaşlarının yaşadığı yerler ve oralarda cereyan eden hâdiseler hakkında bilgiler verdi. Halife ile beraber bulunan vezir Yahyâ bin Hâlid Bermekî'yle dostluk kurdu. Halife ve vezirinin ihsânlarına kavuştu.

Buğday ticaretiyle meşgûl olan Muhammed bin Ömer bin Vâkıdî, Peygamberimize, peygamberliğinin bildirilmesinden, kendi zamanına kadar geçen bütün hâdiselerin cereyan ettiği yerleri, tek tek gezerek gördü. Oralarda incelemeler yaptı. Çok cömert bir zât olan el-Vâkıdî, elindeki malları fakirlere dağıtınca, kendisi muhtaç duruma düştü. Ticâreti bırakarak 180 (m. 796) yılında Bağdâd'a gitti. Vezir Yahyâ Bermekî'nin tertîb ettiği ilmî meclislerdeki sohbetlere iştirâk etti. Şam ve Rakka'da da bir müddet bulunduktan sonra, tekrar Bağdâd'a döndü. Halifenin de ihsânlarına mazhar olan bu büyük âlim, Bağdâd'ın Asker-i Mehdî (Rasâfe) bölgesinde kadılık yaptı. Vefâtına kadar burada kaldı.

Her ilimde âlim olan Vâkıdî'nin, bilhassa târih ilminde mühim bir yeri vardır. İslâm târihini doğru olarak yazmıştır. Vâkıdî, İbn-i Haldûn ve İbn-i Hilligân târihlerinde, İslâm târihi doğru olarak anlatılmıştır. Bu eserlerde Sahâbe-i kiram (r.anhüm) hakkında dîne ve edebe muhalif birşey yoktur.

Talebelerinden İbn-i Sa'd'ın ifâdesine göre, zamanındaki âlimler Vâkıdî'ye gelirler, bilmedikleri bir şeyi sorarlar, itiraz etmeden cevâbını aynen alıp giderlerdi.

Vâkıdî'nin idrak etmiş olduğu bu dönemde, Sahâbe-i kiram ve Tabiînin şâhid oldukları hâdiseleri, doğum ve vefâtlarını kaydedip, kitaplara geçiren kimse, yok denecek kadar azdı. Vâkıdî, Eshâb-ı kiramın katıldığı muharebeleri, siyâsî hareketleri, yaptıkları fetihleri inceledi. Bunlarla ilgili her yere giderek, bu husûsta bilgisi olan kimselerle görüştü. Elde ettiği bilgileri günü gününe yazdı.

Savaşlarla ilgili hikâyeler ve siyer ilminde üstâd olan Vâkıdî, İslâm tarihçilerinin en eski ve en mümtazlarındandır. Müslümanların dünyaya medeniyet ve fazîlet yayan, feyz saçan fetihlerini, bütün ihtişamıyla tasvir ederek, mücâhidlerin savaşlardaki hâl ve hareketlerini ve gösterdikleri kahramanlıkları da canlı ve çok güzel bir şekilde göz önüne sermiştir.

Kendisinden, Kâtib-i Vâkıdî diye bilinen meşhûr tabakât müellifi Muhammed bin Sa'd, Ebû Hasen Ziyâdî, Muhammed bin İshâk Sagânî, Ahmed bin Halîl Bercilânî, Abdullah bin Hasen Hâşimî, Ahmed bin Ubeyd bin Nâsuh, Muhammed bin Şücâ' Selcî, Haris bin Ebî Üsâme gibi âlimler ve diğerleri ilim tahsil edip hadîs-i şerîf rivâyet ettiler.

Muhammed bin Ömer Vâkıdî'den Abdullah bin Ubeydullah nakleder:

Halife Hârûn Reşîd, hacdan sonra Medîne-i münevvereye gelmişti. Veziri Yahyâ Bermekî'den "Resûlullah (aleyhisselâm) efendimiz ve Eshâbının yaşadığı hâdiseleri, bizzat yerlerini göstererek anlatacak birini bulmasını" istemişti. O da kime sorduysa, beni tarif etmişler ve yatsı namazında Mescid-i Nebevî'de bulunmam hakkında haber göndermişlerdi. Yatsı namazından sonra vezir beni çağırıp, halifeye takdim etti. Halife ve vezirle birlikte birer merkebe binip, gece sabaha kadar dolaştık. Cebrâil'in (aleyhisselâm) Peygamberimize (aleyhisselâm) vahiy getirdiği yerleri, şehîdlerin mezarlarını tek tek gösterip, orada cereyan eden hâdiseleri anlattım. Her gittiğimiz yerde onlar bineklerinden indiler. İki rek'at namaz kılıp, uzun uzun duâlar ettiler. Duydukları her hâdisede ağladılar. Sabah ezanı okunurken mescide geldik,

namazlarımızı kıldık. Yahyâ Bermekî, halifenin çok memnun olduğunu ve onbin dirhem parayı da hediye olarak kabûl etmemi rica ettiğini, söyledi. “Bu sana şimdilik yeter, ihtiyâcın olduğu zaman bize müracaat et” diye de, tenbîh etti. Ben de “Peki” deyip evime döndüm. O parayla bütün borçlarımı ödedim. O sene hiç sıkıntı çekmedim.

Ertesi sene, tekrar borçlar benim sırtıma bindi. Hanımımın da teşvikiyle Bağdâd’a vezirin yanına gitmeye karar verdim. Vezir Yahyâ Bermekî, beni izzet ve ikramla karşılayıp, Ramazan ayı boyunca her akşam iftara da’vet etti. Kendisi imâm olup, namazı kıldırarak, diğer âlimlerin de bulunduğu yemekten sonra, toplanan ilim meclisinde beni yanına oturturdu. Benden başka hiç kimseden birşey sormazdı. Her gün, içinde beşbin dirhem para bulunan bir kese hediye ederdi. Ben orada bir ev tutup, hizmetçi ve at sahibi oldum. Medine’ye giden kadı Zübeyrî ile de evime para gönderdim. Vezir, bayram namazında çok güzel giyinmemi ve beni halifeye takdim edeceğini söyledi. Halife, benim hac esnasında kendisine delîl olan kimse olduğumu anlayınca, otuzbin dirhem hediye etti. Bayramdan sonra, vezirden Medine’ye gitmek istediğimi söyleyip izin istedim. Benim yanıma bir kişi verip, hediyeler aldırttı ve Medine’ye kadar bana refakat etmesini tenbîh etti. Adam, beni Medine’ye kadar götürdü ve bir kuruş masraf ettirmedi. Ben hayatımda, vezir Yahyâ bin Hâlid Bermekî gibi güzel ahlâklı ve cömert kimse görmedim.”

Çok cömert bir insan olan Muhammed bin Ömer el-Vâkıdî’den yine Abdullah bin Ubeydullah nakleder.

Ramazan ayına on gün kalmış ve benim evimde hiçbir hazırlık yapılmamıştı. Birşeyler alacak para da yoktu. “Olmazsa gider, dostlarımdan alırım” diye düşünürdüm. Hilâlin görünmesine iki gün kala, dostlarımdan birinin kapısını çaldım. Durumumu anlattım. Biraz düşündü ve yastığın altından bir kese alıp verdi. Ben de eve döndüm. Hizmetçiyi çağırıp, çarşıdan alınacakların listesini yazdırmaya başladım. Bütün ihtiyâçlarımı yazıp bitirdiğimiz esnada kapı çalındı. Gelen, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) torunlarından, bir mübârek kimseydi. Evimizi şereflendirmesinin sebebini sorduğumda, “Ramazanın gelmesi dolayısıyla, paraya ihtiyâcı olduğunu” söyledi. Ben de, Resûlullahın (aleyhisselâm) torununu boş çevirmek istemedim. Keseyi arz ettim. O da aldı gitti. Listeyi de bir kenara koydum. Hanıma durumu anlatınca, o da çok sevindi. Resûlullahın (aleyhisselâm) torununa yapmış olduğum bu iyilik için, beni tebrik etti. Onun ihtiyâcını görmekle şereflendiğimiz için, Allahü teâlâya şükrettik. Daha sonra bir başka dostum hatırıma geldi. Gidip onun kapısını çaldım. Hâlimi anlattım. O da bir kese çıkarıp, “Yarısını al, yarısını da bana bırak” dedi. Dediği gibi yaptım. Bu esnada kesenin, benim Resûlullahın (aleyhisselâm) torununa verdiğim kese olduğunu gördüm. Eve dönüp ihtiyâç listesini tekrar yazdırmağa başladım. Kapı çalındı. Bir saray hizmetçisiydi. Vezir Yahyâ Bermekî’nin beni evine da’vet ettiğini söyledi. Söylenen saatte gittiğimde, vezir beni sevinçle karşıladı. Ramazanın yaklaştığını, bir ihtiyâcım olup olmadığını sordu. Ben de hikâyemîn uzun olduğunu söyledim. O anlatmamı istedi. Bana para vereni ve benden para isteyenlerin hâlini anlattım. Hazinesine bakan adamını çağırıp, her birimiz için birer kese verdi. Ben de götürüp, dostlarıma ve Resûlullahın (aleyhisselâm) torununa verdim. Çok sevinip vezire duâlar ettiler.”

Vâkıdî hakkında; İbrâhîm bin Harb, “Vâkıdî, müslümanlar için emîn bir kimsedir” derken, Muhammed bin İshâk da, “Eğer sika (güvenilir) olduğunu bilmeseydim, ondan hadîs-i şerîf rivâyet etmezdim” demektedir.

Muhammed bin Ömer Vâkıdî, Sahâbe-i kiramdan en son vefât edenleri, şu şekilde bildirir:

“Eshâb-ı kiramdan (r.anhüm) Kûfe (bugünkü Necef) şehrinde en son vefât eden, Abdullah bin Ebî Evfâ’dır. Şam’da en son vefât eden, Abdullah bin Yesr’dir. Medîne-i münevverede en

son vefât eden, Sehl bin Sa'd'dır. Doksanbeş yaşında vefât etti. Basra'da en son vefât eden, Enes bin Mâlik'dir. Mekke-i mükerremede en son vefât eden Ebüttufeyl Âmir'dir ki, hepsinden sonra, hicretin yüzüncü yılında vefât eden budur."

Vâkıdî'nin iki tane yardımcısı tarafından gece-gündüz temize çekilen yazıları, onun eserlerini meydana getirmiştir. Ba'zı rivâyetlerde, yüzyirmi devenin taşıyabildiği bir külliyatı vücûda getirdiği bildirilen bu eserler, hadîs, fıkıh, târih, tefsîr, edebiyat gibi ilimlere dâirdi. Onun bilhassa mümtaz talebesi ve kâtibi, Tabakât-ül-kübrâ yazarı Muhammed bin Sa'd, hocasının kaybolmuş olan Tabakât'ını günümüze aktarmıştır. El-Vâkıdî, Tabakât'ını hadîs-i şerîflerin rivâyet merkezi olan Medîne-i münevvereden yirmibeş büyük âlimi senet göstererek yazmıştır. Hülâfa-i Râşidîn (r.anhüm) devri ve daha sonraki yıllarda cereyan eden hâdiseleri, Sahabe, Tabiîn ve Tebe-i tabiînin (r.aleyhim) tabakalarına göre yazmıştır.

Dünyânın dört bucağına nüshaları yayılan ve çeşitli şehirlerde ve dillerde baskıları yapılmış olan Vâkıdî'nin eserlerinden bir kısmı şunlardır: Bilhassa şehîd çocuklarından, râvilerden, âlimlerden ve ilk olarak bu husûsta kitap yazan Ebû Ma'şer'den en ince ayrıntısına kadar öğrenerek yazdığı, "el-Megâziy-ün-Nebeviyye", Afrika'daki fetihleri anlatan "Fütûh-u Afrikiyye", "Fütûh-u Mısır ve'l-İskenderiyye" gibi cüzler hâlindeki "Târih-i Kebîr"i meşhûrdur. İmâm-ı Taberî, yazdığı târih kitabında, 179 (m. 795) hâdiselerine kadar olan kısmı, Vâkıdî'nin yazdığı Târih-i Kebîr'den istifâde ederek hazırlamıştır. Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) vefâtını müteakip ortaya çıkıp, savaşlara sebep olan dinden dönenler ve yalancı peygamberlerle yapılan muharebelerden bahseden "er-Ridde" ve "Megâzî" adlı kitabları ve Tefsîr-i Vâkıdî" bilinen eserleridir. Vâkıdî'nin "Târih-i Kebîr"i 1882 yılında Welhausan tarafından Almancaya tercüme edilmiştir.

Vâkıdî târihinde, Hazreti Ebû Bekr devri hâdiselerinden biri şöyle anlatılmaktadır:

Hazreti Ebû Bekr, Şam'ın fethi için asker topluyor, bunun için etrâfa mektûblar gönderiyordu. Yemen mektûbunu Hâdim-i Resûlullah (Allah'ın Resûlünün hizmetçisi) lakabının sahibi Hazreti Enes bin Mâlik ile göndermişti. Hazreti Ebû Bekr oradan gelecek haberi bekliyordu. Aradan günler geçmişti. Nihâyet Enes (radıyallahü anh), Medîne-i münevvereye döndü. Hazreti Ebû Bekir'e Yemenlilerin geldiği müjdesini şöyle verdi: "Ey Resûlullahın halîfesi! Kıymetli mektûbunuzu kime okuduysam, hepsi sizin da'vetinizi kabûl etti. Harb hazırlıklarını yaptılar. Ey Resûlullahın halîfesi! Sana, Yemenlilerin büyük bir cemâat hâlinde geldiğini müjdelerim. Bu gelenler, Yemen'in kahramanlarıdır. Bütün ağırlıklarıyla, çoluk çocuk hepsi geliyor. Sanki sen onların arasındasın. Sana çok yaklaştılar. Buraya kavuşmak üzereler. Lütfen, sen onları karşılamaya hazırlan" dedi.

Enes bin Mâlik (radıyallahü anh), verdiği müjdeye Hazreti Ebû Bekr'in çok sevindiğini bildirerek, daha sonraki hâdiseleri de şöyle anlattı: Ertesi gün, beklenen kimseler geldi. Yolculuk sebebiyle, toz toprak içerisinde kalmışlardı. Gelen asker topluluğu, Medîne-i münevvereliler ve daha başka yerlerden gelenlerle beraber, sancaklarını açarak Hazreti Ebû Bekr'in önünden geçmeye başladılar. Kabileler, peşpeşe birbirlerini tâkib ediyorlardı. Bunların ilki, Yemen'den gelen Himyer kabilesi idi. Hepsi baştan ayağa silâhlanmışlardı. Başlarında Zü'l-Kelâ'-i Himyerî (radıyallahü anh) de vardı. Hazreti Ebû Bekr'e yaklaşınca, Zü'l-Kelâ' şu ma'nâdaki beyitleri okudu:

"Himyer kabilesi sana çoluk-çocuğu ile geldi.
Hepsi çeşitli rütbelere sahip.
Her biri, harbi bilen genç aslanlar.
Hepsi emrinize hazırdırlar." dedi

Hazreti Ebû Bekr, onun bu sözüne tebessüm etti. Sonra, Ali bin Ebî Tâlib'e: "Ey Ebû Hasen! İşitmedin mi? Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) şöyle buyurmuştu: "Himyer kabilesine mensûb kimseler, yanlarında çocuklarını taşıyan kadınlar olduğu hâlde geldikleri zaman, bütün müşriklere karşı, Allahü teâlânın nusret ve yardımı ile sizi

müjdelerim.” Hazreti Ali, “Evet doğru söyledin. Bende Resûlullahtan (aleyhisselâm) bunu duydum” dedi. Himyer kabilesi, bütün asker ve ağırlıklarıyla yürüdü, önlerinde reîsleri Kays bin Hübeyre Murâdî (radıyallahü anh) vardı. Hazreti Ebû Bekr’in hizasına vardığı zaman, “Resûlullaha (aleyhisselâm) salât-ü selâm getiriniz” diye bağırdı. Sonra şu ma’nâdaki mısraları söyledi: “Sana taçlar sahibi seçkin askerler geldi. Kavmimizin uzun kılıçlı kahramanlarını görmeniz için, huzûrlarınızdayız” deyip, emrindeki askerlerle geçti. Ondan sonra Tay kabileleri geldi. Onları ise reîsleri Haris bin Mus’îd Tâî takdim ediyordu. Hazreti Ebû Bekr’in hizasına gelince, atından indi. Yürüyerek geçmeye hazırlanırken, Hazreti Ebû Bekr tekrar atına binmesini emretti. Bunun üzerine Hazreti Ebû Bekr’e yaklaşıp, selâm verdi ve müsâfeha yaptılar. Bundan sonra, Yemen kabileleri de büyük kalabalıklar hâlinde birbirlerinin peşinden geçtiler. Onların bu hâlleri ve Allahü teâlânın rızâsını kazanmak için Yemen gibi uzak yerlerden gelmeleri, Hazreti Ebû Bekr’i çok sevindirdi. Bunun için Allahü teâlâya şükretti. Ordu, Medîne-i münevverenin dışına doğru hareket etti. Hazreti Ebû Bekr de, Resûlullah efendimizin (aleyhisselâm) eshâbı ile beraber, yaya olarak tâkib etti. Aralarında, Hazreti Ömer, Hazreti Osman ve Hazreti Ali de vardı. Ordu büyük bir heybetle ilerliyordu. Bu sırada bütün ordu, tekbîr getirdi. Tekbîr sadâları dağlarda akisler yapıyor, yer-gök “Allahü Ekber” nidalarıyla çınlıyor, kuşlar ve kurtlar Allahü teâlânın azamet ve kibriyâsını terennüm ediyordu. Bu esnada Hazreti Ebû Bekr, orduya bir göz atınca, her tarafın askerle kaplı olduğunu gördü. Bu hâl sebebiyle, yüzünde sevinç alâmetleri belirdi. “Allahım! Sen onlara sabır ver. Yardımını lütfet. Düşmanlarına teslim etme. Sen her şeye kadirsin” diye duâ etti. Hazreti Ebû Bekr muhtelif kimseleri çağırıp, onlara sancak verdi. Bunların ilki Yezîd bin Ebî Süfyân idi. Onu bin süvarinin başına komutan olarak ta’yin etti. Hicaz bölgesinin meşhûr kahramanı Rebîa bin Âmir’e de sancak ve emrine bin süvari verdi. Sonra Yezîd bin Ebî Süfyân’a döndü: “Rebîa bin Âmir kahraman birisidir. Onu senin emrine verdim. Onu askerin önünde bulundur. İşlerinde onunla istişâre et. Fakat ona muhalefet etme” dedi.

Bundan sonra askerler, serî bir şekilde silâhlarını kuşandılar. Hepsi bir araya toplanıp, atlarına binerek hareket ettiler. Fakat Hazreti Ebû Bekr, Eshâb-ı kiram ile beraber yürüyordu. Bunu gören Yezîd bin Ebî Süfyân: “Ey Resûlullahın halîfesi! Seni râzı eden, Allahü teâlânın gazâbından kurtulur. Siz yürürken, bizim atlarımız üzerinde olmamıza gönlümüz râzı olmuyor. Ya siz de binersiniz, yahut biz atlarımızdan ineriz” dedi. Hazreti Ebû Bekr ona, “Ben binmeyeceğim, siz de atlarınızdan inmiyeceksiniz” diye cevap verdi. Onlarla Seniyyet-ül-vedâ denilen yere kadar yürüdü. Burada durdu. Yezîd bin Ebî Süfyân, Hazreti Ebû Bekr’in yanına gelip, “Ey Resûlullahın halîfesi! Bize tavsiyede bulun” dedi. Hazreti Ebû Bekr, “Yolda kendini ve emrin altındakileri sıkma, işlerinde onlarla istişâre et. Kendi kavmine ve arkadaşlarına kızma. Adâlet ile muâmele et. Çünkü, zulmeden bir cemâat felaha (kurtuluşa) eremez. Düşmanlarına gâlib gelemez. Siz düşmanla karşılaştığınız zaman “Onlara arkalarınızı çevirmeyin, kaçmayın. Kim böyle bir günde, tekrar düşmana atılmak için kendini kaçar gibi göstererek aldatmak veya başka birliğe katılıp savaşma dışında kâfirlere arka çevirip kaçarsa, muhakkak ki, o, Allah’ın gazâbına uğramıştır. Onun yeri Cehennemdir. Ve o ne kötü bir dönüş yeridir.” (Enfâl: 15-16) âyet-i kerîmesini unutmayın. Eğer düşmana gâlib gelirseniz, çocukları, ihtiyârları öldürmeyiniz. Yenilecek hayvanları lüzumsuz kesmeyiniz. Söz verdiğiniz zaman sözünüzü bozmayınız. Sulh yaptığınız zaman onu ihlâl etmeyiniz. Kiliselerde rahiblere rastlarsanız, onlara dokunmayınız. Kiliseleri yıkmayınız. Sonra, başka kimselere rastlarsınız, bunlar şeytanın yardımcıları ve putperesttirler. Bunlar, İslama girmezler ve cizye vermeyi kabûl etmezler ise kılıçtan geçiriniz. Sizi Allahü teâlâya emânet ediyorum” dedi. Sonra Yezîd bin Ebî Süfyân’a sarıldı ve onunla müsâfeha etti. Rebîa’ya da aynı şekilde yaptı ve ona, “Ey Rebîa! Bugün kahramanlığını ortaya koy. Allahü teâlâ bizi ve sizi af ve mağfiret eylesin” dedi. Daha sonra

yoluna devam etti. Hazreti Ebû Bekr de, yanındakilerle beraber Medîne-i münevvereye döndü. Ordu ise, sür'atle yoluna devam ediyordu. Bu sırada Rebîa bin Âmir "Ey Yezîd, bu yolculuk nedir? Halbuki Hazreti Ebû Bekr sana, yolculuk sırasında yumuşak muâmele etmeni emretti." Yezîd, "Ey Âmir! Ebû Bekir (radıyallahü anh) Şam'a çok asker gönderdi. Ben herkesten önce Şam'a varmak istiyorum. Belki herkes oraya ulaşmadan önce biz orayı fethederiz." dedi. Ordu Tebük ve sonra Cabiye denen yere varabilmek için Vad-il-Kura üzerinden yürüyordu. Müslümanların bu hareketi Herakliyus'a ulaştı. Haber kesinleşince, o da en cesur askerlerini toplayarak gerekli hazırlıkları yaptı.

Müslümanlardan Tebük'e ilk gelen Yezîd bin Süfyân, Rebîa bin Âmir ve beraberlerinde bulunan müslümanlar oldu. Onlar, Rumlardan üç gün önce geldi. Dördüncü gün müslümanlar Şam'a hareket ettiler. Yezîd bin Süfyân, Rumlara göre sayıca az olan ordusuna bir konuşma yaptı ve "Biliniz ki, Allahü teâlâ size zaferi va'd etti. Sizi meleklerle destekledi. Allahın izni ile nice az bir topluluk, daha çok bir topluluğa üstün gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir." (Bekâra-249) âyet-i kerîmesini okudu. Devamla, "Siz, Şam'a ilk giren ve buranın insanlarıyla ilk savaşanlarsınız" diyerek orduya nasîhat ederken, Rumların öncüleri ve arkasından orduları göründü. Rumlar müslümanları görünce, hepsinin bu kadar olduğunu zannettiler. Birbirlerine, memleketimizi almak istiyen müslümanların hemen işini bitiriverelim deyip, hücuma geçtiler. Fakat onlar, karşılarında Resûlullah efendimizin Eshâbının yüksek himmet ve gayretlerini buldular. Rumlar, müslümanlar üzerine daha fazla asker yığdılar. Kısa zamanda, müslümanların işlerini bitireceklerini sandılar. Fakat aniden, karşılarına gizlenmiş bulunan Rebîa bin Âmir çıkıverdi. Müslümanlar tekbîrler, tehlîller ve Resûlullah efendimize salât-ü selâmlarla, cân-ı gönülden hücum ettiler. Rumlar, kahramanların karşısında şaşkına döndüler. Allahü teâlâ onların kalbine korku verdi. Gerilemeye başladılar. Rebîa, bir taraftan askerlerini savaşa teşvik ederken, diğer taraftan düşman ordusu içinde en azgınının üzerine hücum edip, onu yaraladı. Böğrü üzerine düşürdü. Bunu gören Rumlar, geri dönüp kaçmaya başladılar. Böylece zaferi, müslümanlar kazandı. Rumlar, o gün bir daha toplanamayıp savaş alanından kaçarak uzaklaştılar.

Sa'd bin Evs de, Tebük'te müslümanlarla Rumların karşılaşmasını şöyle anlatır: "Yezîd bin Ebî Süfyân ve Rebîa bin Âmir kumandasındaki ordu, Rum ordusuyla Tebük'de karşılaştı. Allahü teâlâ Rumları hezimete uğrattı. Bu çarpışmada müslümanlar 120 şehîd vermiş, Rumlardan ise 1200 kişi öldürülmüştü. Rumlar mağlup olunca, kumandanları, "Size yazıklar olsun, İmparatorun yanına hangi yüzle gideceksiniz. Müslümanlar bizi perişan ettiler. Her taraf bizim ölülerimizle dolu" dedi. Bu sözü duyan Rumlar, çadırlarının yanında toplandılar. Kendilerine yardımcı kuvvet olarak gelen Araplardan birisini müslümanlara gönderdiler. Ona: "Git, müslümanlara söyle, ileri gelenlerinden birisini göndersinler, ne istediklerini konuşalım" dediler. O şahıs atına bindi, müslümanların tarafına geldi. Müslümanlar onu görüp karşıladılar. Ne istediğini sordular. O da, "Kumandanımız sulh için sizinle konuşmak istiyor" dedi. Durumu Yezîd'e haber verdiler. Rebîa. "Ben, giderim" dedi. Yezîd. "Ey Rebîa! Onların sana bir şey yapmalarından korkarım. Çünkü, dün sen onların büyüklerini öldürdün" dedi. Rebîa: "Bize Allahü teâlânın takdîr ettiğinden başkası ulaşmaz. O, bizim mevlâmızdır. Onun için mü'minler, yalnız Allahü teâlâya tevekkül etsinler. (O'na) güvenip bağlansınlar" (Tevbe-151) âyet-i kerîmesini okudu. Sonra siz beni iyi tâkib edin. Herhangi bir durumda, yardıma koşarsınız. Eğer onların sözlerinden döndüğünü görürseniz, üzerlerine saldırırsınız" dedi. Sonra atına bindi, Rum ordusunun yanına gitti. Rebîa'yı götüren Rum taraftarı şahıs: "Atından in, kralın ordusuna hürmet et!" deyince Rebîa: "Ben izzetten (şerefli bir durumdan) zillete (alçak ve düşük bir duruma) geçmem. Hem ben atımı da kimseye teslim edemem. Ben melikin çadırının kapısından başka bir yerde inmem. Aksi takdîrde, geri dönerim. Çünkü siz

bizi çağırdınız” dedi. Rebîa bin Âmir’in yanında refakatçi olan şahıs, bu durumu Rumlara bildirdi. Onlar da, Rebîa’yı haklı buldular. Rebîa çadırın kapısında indi. Orada atının dizginini ve silâhını eline aldı. Bu sırada Rumların kumandanı Cercis (Yorgi) yanına geldi. İmparator Heraklius, dinler hakkında bilgisi olan bir papaz göndermişti. Kapıcı, papazı da oraya getirdi. Papaz gelip oturunca; Cercis, papaza, “Rebîa’ya, kendi dinlerinden sor” dedi. Papaz, ona “Ey Arab kardeş! Bizim bildiğimize göre Allahü teâlâ Hicaz’da, Hâşimoğullarından ve Kureyş kabilesinden bir peygamber gönderecek. Bunun alâmeti, Allahü teâlânın onu geceleyin göklere doğru yükseltmesidir. (Mi’râc hadîsesidir.) Bu oldu mu, olmadı mı?” diye sordu. Rebîa, “Evet, oldu. Bunu Allahü teâlâ Kur’ân-ı kerîmde haber verdi” deyip, “Her türlü noksanlıktan münezzeh olan O Allahdır ki, kulunu (Hazreti Muhammed’i)gece Mescid-i Haram’dan (Mekke’den alıp) o etrâfını mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya kadar götürdü. O’na, âyetlerimizden (kudretimize delâlet eden acaîbliklerden)gösterelim diye yaptık.” (İsrâ-1) âyetini okudu. Papaz, “Bizim kitaplarımızda, Allahü teâlâ sizin Peygamberinize ve ümmetine, Ramazan’da bir ay boyunca oruç tutmayı farz kıldığını söylüyor” dedi. Rebîa da: “Evet öyledir” deyip, Kur’ân-ı kerîmden şu âyet-i kerîmeyi okudu: “O sayılı günler Ramazan ayıdır ki, Kur’ân-ı kerîm o ay içerisinde indirilmiştir. O Kur’ân insanları hakka ulaştırır. Helâl ile haramda ve din hükümlerinde hakkı bâtıldan ayırır.” (Bekâra-185) Papaz, “Ben bizim kitaplarımızda gördüm: Kim bir iyilik yaparsa, onun on katı ona yazılır” dedi. Rebîa; “Evet, öyledir. Allahü teâlâ Kur’ân-ı kerîmde; “Kim bir hayır ve güzel amelle gelirse, ona on misli sevâb verilir. Kim de bir günah ile gelirse, ona ancak misli ile (günahı kadarla) ceza verilir. Onlar (gerek iyilik ve gerekse kötülük yapanlar) haksızlığa uğratılmaz” (En’am-160), buyurmaktadır” dedi. Papaz: “Bizim kitabımızda yazdığına göre, “Allahü teâlâ, Muhammed’in (aleyhisselâm) ümmetine, Peygamberlerine (aleyhisselâm) salât-ü selâm okumalarını emrediyor” bu gerçekten böyle midir?” diye sordu. Rebîa “Evet öyledir, Allahü teâlâ Kur’ân-ı kerîmde “Gerçekten, Peygambere (aleyhisselâm) salât ederler. (Şeref ve şânını yüceltirler.) Ey îmân edenler! Siz de ona salât edin (Allahümme salli alâ Muhammed, deyin) ve gönülden teslim olun.” (Ahzâb-56) dedi. Papaz, Rebîa’nın verdiği bu cevaplara hayran kaldı. Yanındakilere, “Bu kavim hak üzeredir” dedi. Orada bulunan hizmetçilerden biri, papaza, “Senin kardeşini öldüren budur” dedi. Bunun üzerine, Rebîa’nın üzerine atladılar. Bütün bu durumları tâkib eden Yezîd bin Ebî Süfyân, yanındaki birlik ile Rebîa’nın bulunduğu yere hücum ettiler. İki ordu tekrar şiddetle çarpıştılar. Neticede müslümanlar yine muzaffer oldular. Onlardan çok ganîmet ve mallar elde ettiler. Hepsini beşyüz süvari ile birlikte Medîne-i münevvereye gönderdiler. Zafer Hazreti Ebû Bekr’e haber verilince, Allahü teâlâya şükür secdesi yaptı. Daha sonra Yermük’de İslâm ordusuna katıldılar.

Aynı târih kitabının başka bir yerinde, Hazreti Ebû Bekr’in İslâm ordusunun diğer bir koluna nasîhati şöyle anlatılmaktadır:

Ebüdderdâ (radıyallahü anh) buyurdu ki: Ben Amr bin Âs’ın ordusunda bulunuyordum. Hazreti Ebû Bekr’in ona şu nasîhatta bulunduğunu duydum: “Gizlide ve açıkta Allahü teâlâdan kork. Yalnız olduğun zamanlarda da Allahü teâlâdan haya et. Çünkü sen O’nu görmüyorsan da, O seni ve yaptıklarını görüyor. Âhıret için çalışanlardan ol. Yaptığını sırf Allahü teâlânın rızâsı için yap. Yanındakilere, emrin altında bulunanlara baba gibi ol. Yolculuğunda onlara yumuşak ve müsamahakâr ol. Belki onlar arasında zaif durumda olanlar vardır. Müşrikler istemeseler de, Allahü teâlâ dînini bütün dinlere karşı üstün kılmak için, müslümanların yardımcısıdır. Sakın, İbn-i Ebû Kuhâfe (Ebû Bekr) beni az bir kuvvetle düşmana ezdirecek, deme. Çünkü “ey Amr! Sen de gördün, biz çok yerlerde bulunduk. Bizden kat kat fazla düşmanlarla muharebe ettik. Sonra sen Huneyn’de Allahü teâlânın müslümanlara nasıl yardımda bulunduğunu da biliyorsun. Ey

Amr, senin yanında Bedir'de savaşmış olan Muhacir ve Ensârdan olanlar var. Onlara çok ikramda bulun. Onların hakkını gözet. Onlar üzerinde hüküm ve otoriten ile büyüklük ve üstünlük gösterme. Şeytanın vesvesesi sana karışıp da, "Ben onlardan daha üstün olduğum için, Ebû Bekr beni onların başına seçti" demiyesin. Şeytanın hilesinden çok sakın. Sanki onlardan biri gibi ol. İşlerinde onlarla istişâre et. Namaza çok sarıl. Vakit girince ezan okut. Namazları ezânsız kılma. Ezanı bütün asker işitsin. Seninle beraber namaz kılmayı arzu edenlere namaz kıldır. Bu en fazîletli olanıdır. Fakat, yalnız başına namaz kılanın da namazı olur. Düşmanından çok sakın. Dikkatli ol. Arkadaşlarına söyle, onlar da çok dikkatli olsunlar. Sen maiyetinde bulunanların ahvâlini iyi bil. Onların arasında bulun. Onlarla beraber otur. İnsanların gizli şeylerini açma. Düşmanla karşılaştığın zaman düşmandan değil, Allahü teâlâdan kork. Arkadaşlarına nasîhatte bulunduğun zaman, kısa ve öz söyle. Önce kendini düzelt ki, emrin altında olanlar da sana karşı iyi olsunlar. İmâm (işin başında bulunan) kimsenin bildiğini ve emri altındakiler hakkında yapacağını, Allahü teâlâdan başkası bilmesin. Ben seni Araplardan muhtelif kabilelerin başına geçirdim. Sen onların her birisine kendi durumlarına uygun olan neyse, ona göre muâmele et. Onlara, şefkatli ve merhametli bir baba gibi ol. Yola çıkmadan önce öncü birlik gönder. Düşmanını gördüğün zaman sabırlı ol. Askerine Kur'ân-ı kerîm okut. Câhiliyye sözlerinden onları menet. Böyle sözler, kabilelerin birbirlerine karşı üstünlük ifâde eden sözleri, aralarında düşmanlık doğurur. Dünyânın parlaklığına rağbet etme. Böyle yaparsan, Allahü teâlânın Kur'ân-ı kerîmde övdüğü kimselerden olursun" buyurdu.

Hazreti Ebû Bekr-i Sıddîk'ın (radıyallahü anh) cihâda da'vet için Mekkelilere yazdığı mektûb şöyledir:

Bismillahirrahmânirrahîm. Ebû Bekr'den, Mekkelilere ve diğer mü'minlere. O'ndan başka ilâh olmıyan Allahü teâlâya hamd eder, O'nun Peygamberi Hazreti Muhammed'e salât ve selâm ederim. İmdi, ben, müslümanları cihâda ve Şam taraflarının fethine çağırıyorum. Sizi ve diğer müslümanları Allahü teâlânın emrettiği şeye da'vet ediyorum. Çünkü, Allahü teâlâ Tevbe sûresi kırkbirinci âyet-i kerîmesinde: "Ey mü'minler gerek hafif (süvari) gerek, ağırlık (piyade) olarak seferber olun ve mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda muharebe edin. Eğer bilirseniz, bu sizin için pek hayırlıdır." Bu âyet-i kerîmeyi ilk önce tasdîk edenler, onun hükmüne ilk uyanlar sizlersiniz;. Bu hatamdan (her zaman) bu âyet-i kerîmenin hükmüne öncelikle uymaya lâyık olanlar, sizlersiniz. Kim Allahü teâlânın dînine yardım ederse, Allahü teâlâ da ona yardım eder. Kim de bu husûsta cimrilik ederse, Allahü teâlânın ona asla ihtiyâcı yoktur. Öyleyse, (Ey Mekkeliler): "Meyvelerinin devşirilmesi çok yakın olan yüksek bir Cennet"e (el-Hâkka-23) koşunuz. Allahü teâlâ onu Ensâr ve Muhacirlere hazırlamıştır. Kim onların yoluna tâbi olursa, Allahü teâlânın velî kullarından ve seçilmişlerden olur. "Allahü teâlâ bize kâfidir ve O ne güzel vekîldir" (Âl-i İmrân-73). "Hazreti Ebû Bekir, mektûbunu mühürleyip, Ahdullah bin Huzâfe'ye verdi. Abdullah bin Huzâfe mektûbu alıp yola çıktı. Mekke'ye varınca, Mekke halkını yüksek sesle yanına da'vet etti. Mekkeliler, onun yanına toplandılar. Hazreti Ebû Bekr'in mektûbunu kendilerine verdi. Mektûp, Resûlullahın (aleyhisselâm) Eshâbına (r.anhüm) okundu. Mektûbu dinledikten sonra, Sehl bin Amr, Hars bin Hişâm, İkrime bin Ebî Cehl, "Biz bu dâ'veti kabûl ettik. Bize söylenilenlerin hepsini tasdîk ettik, dediler. Ayrıca İkrime: "Ne zamana kadar canlarımızı feda etmeden duracağız? Herkes gidilecek yere gitti. Kazanan kazandı. Biz onlardan geri, kalmış olsak bile, hiç olmazsa, cihâd için bizden önce davranıp gidenlere kavuşur, böylece, biz de onlardan oluruz" dedi. Sonra İkrime bin Ebî Cehl ve Hars bin Hişâm, Mahzumoğulları ile beraber hareket ettiler. Mekkelilerden beşyüz kişi de onlara katıldı.

Hazreti Ebû Bekr, Tâiflilere mektûb yazdı. Onlar da dörtyüz kişi ile yola çıktılar. Onlar arasında Sa'îd bin Hâlid bin Sa'îd bin Âs isminde cesur bir genç vardı. Asîl bir genç idi. Hazreti

Ebû Bekr-i Sıddîk'ın huzûruna çıkıp: "Ey Resûlullahın halîfesi: Sen, babam Hâlid'e bayrak vermek istemişsin. O senin askerlerinin kumandanı olacakmış. Fakat, ba'zı kimseler onun hakkında konuştuğu için sen onu azletmişsin. Halbuki o, canını Allah yoluna vakfetmişti. Hem ben de senin cihâd da'vetini kabûl ettim. İstersen beni bir miktar askerin başına ver. Ben harbden asla çekinmem" dedi. Sa'îd bin Hâlid babasından daha kahraman ve savaşçı birisiydi. Bunun üzerine, Hazreti Ebû Bekr ona bayrak verip, ikibin kişilik bir kuvvetin kumandanı yaptı. Ancak Ömer (radıyallahü anh) bunu muvâfık görmedi. Doğruca Hazreti Ebû Bekr'in yanına gelip: "Ey Resûlullahın halîfesi, sen daha üstünleri bulunduğu halde, Sa'îd bin Hâlid'e bayrak verip kumandan yapmışsın, öyle mi?" dedi. Bunun üzerine Hazreti Ebû Bekr çok düşündü. Sa'îd bin Hâlid'i de kumandan yapmak istiyor, diğer taraftan, Ömer'e (radıyallahü anh) de muhalefet etmek istemiyordu. Çünkü, Hazreti Ömer'i seviyor, onun nasîhatine kıymet veriyor, onun Resûlullahın (aleyhisselâm) yanındaki yerinin ne kadar yüksek olduğunu çok iyi biliyordu. Bunun üzerine kalkıp, Hazreti Âişe'nin yanına gitti. Kendisinin Sa'îd bin Hâlid'e bayrak vermek istediğini, Hazreti Ömer'in ise bunu münâsib görmediğini söyledi. Bunun üzerine Hazreti Aişe: "Sen de biliyorsun ki, Ömer'in (radıyallahü anh) İslama olan hizmeti büyüktür. Bu hizmeti Allah rızâsı için yapıyor. Kalbinde hiçbir müslüman için kin ve buğz yoktur. (Onun, Sa'îd bin Hâlid'e bayrak verilmesini uygun görmemesi, en iyi olanın yapılmasını istemesinden dolayıdır) dedi. Ebû Bekr (radıyallahü anh) Hazreti Âişe'nin bu sözlerini kabûl edip, oradan ayrıldı. Sonra Ezd ed-Devsî'yi çağırdı. Ona, "Sa'îd bin Hâlid'e git, bayrağı sana teslim etmesini söyle" dedi. Ezd ed-Devsî, Sa'îd bin Hâlid'in yanına gidip, bayrağı kendisine teslim etmesini, söyledi. Sa'îd bayrağı ona teslim edip dedi ki: Vallahi, Hazreti Ebû Bekr nerede olursa, onun bayrağı altında harb edeceğim. Çünkü, ben, canımı Allah yoluna vakfettim."

Ebû Bekr es-Sıddîk (radıyallahü anh), ordunun önünde kimi göndereceğini düşünüyordu. Bu sırada yanına Sehl bin Amr, İkrime bin Ebû Cehl, Hişâm bin Hars gelip: "Şâhid olunuz, biz canımızı Allah yoluna vakfetmişiz. Bu uğurda savaştan asla geri dönmeyiz" dediler. Onların bu sözleri üzerine, Ebû Bekr (radıyallahü anh): "Allahım onları umduklarından daha iyisine kavuştur" diye duâ etti. Sonra, Hazreti Ebû Bekr Amr bin Âs'ı (radıyallahü anh) çağırdı. Ona bayrağı teslim edip, "Seni, Mekkeliler, Tâifliler, Hevâzin ve Benî Kilab'dan ibâret bir ordunun başına kumandan yaptım. Filistin mıntıkasına git. Orada Ebû Ubeyde (radıyallahü anh) ile muktuplaş, ona yardımcı ol. İşlerinde onunla meşveret etmeden (ona danışmadan) karar verme. Haydi git. Allahü teâlâ sana da, Ebû Ubeydeye de (radıyallahü anh) hayırlar versin" dedi. Hazreti Ebû Bekr, Amr bin Âs'a, müslüman askerlere ve Allahü teâlânın izni ile zaferi kazandıktan sonra, düşmanlara ve onların çoluk çocuğuna karşı nasıl muâmele edeceğine dâir, ba'zı nasîhatlarda bulundu. Sonra onları uğurlayıp, gönderdi.

Hazreti Ebû Bekr, Amr bin Âs'dan bir gün sonra, Ebû Ubeyde (radıyallahü anh) kumandasındaki orduyu da, sancak ve bayraklar açarak uğurladı. Resûlullah (aleyhisselâm) Ebû Ubeyde (yardımını ve sizi muzaffer kılmasını) dilerim" deyip, onları da uğurladı. Resûlullah (aleyhisselâm) Ebû Ubeyde için: "Ebû Ubeyde bu ümmetin emînidir." buyurmuşlardı. Hazreti Ebû Bekr, Ubeyde'ye: "Ey ümmetin emîni, Amr bin Âs'a yaptığım nasîhatleri duydun. Aynı tavsiyeleri, sana da yapıyorum." buyurdu. Hazreti Ebû Bekr, ebû Ubeyde'nin ordusunu da uğurladıktan sonra, Hâlid bin Velîd'i (radıyallahü anh) çağırdı. Onun için de bir bayrak açtı. Onu da kumandan yaptı. Ayrıca ona seçkin askerler verdi. Bunlar, çok kahraman kimselerdi. Bunların hesi, Resûlullah (aleyhisselâm) ile muharebelere katılmış eshâb-ı kiramdan (radıyallahü anhüm) meydana geliyordu. Hazreti Ebû Bekr, Hâlid bin Velîd'e: "Ey Ebû Süleymân, seni bu ordunun başına kumandan yaptım.

Sen, doğru Irak ve İran tarafına git. Allahü teâlâdan, size nusretini (yardımını ve sizi muzaffer kılmasını) dilerim.” deyip, onları da uğurladı.

Hazreti Ebû Bekr böylece her orduyu, başında bir kumandanla göndermişti. Zamanla Hazreti Ebû Bekr’i bir düşünce ve bir endişe kapladı. İslâm ordularının durumlarını merak ediyordu. Bu, yüzünden belli idi. Bunu sezen Hazreti Osman (radıyallahü anh) ona “Niçin böyle gamlısın?” diye sorunca, Hazreti Ebû Bekr, “Acaba İslâm ordularının durumu ne olacak diye merak ediyorum” dedi, Bunun üzerine Hazreti Osman: “Benim, Şam’a gönderilen ordu dışında, diğer ordulardan hiç endişem yok. İnşâallah Rumlara ve İranlılara karşı zafer kazanacağız. Bu husûsta, Allahü teâlânın va’di var. Allahü teâlâ va’dine asla muhalefet etmez. Ancak zafer bu ordu ile mi, yoksa başkası ile mi olur, onu bilmiyorum. Fakat sen yine de, Allahü teâlâdan zafer bekle” dedi. O gün akşam oldu. Hazreti Ebû Bekr o gece rü’yâda, Amr bin Âs’ı (radıyallahü anh) sıkıntılı bir hâlde gördü. Sonra Amr bin Âs, ovalık, yeşillik ve rahat bir yere doğru gidip at üstünde düşmana saldırdı. Peşinden müslüman askerler saldırdı. Sonra geniş bir araziye gelip, istirahat ettiler. Bu sırada Hazreti Ebû Bekr, uykudan uyandı. Gördüğü rü’yâdan dolayı rahatladı. (Rü’yâsını Hazreti Osman’a anlatınca), O: Rü’yâ, müslümanların muzaffer olacağına delâlet ediyor. Fakat, Amr bin Âs (radıyallahü anh) düşmanla savaş ederken büyük bir sıkıntı ile karşılaşacak, ancak, bu durumdan kurtulacak, dedi.

Gerek İslâmiyetten evvel ve gerekse İslâmiyetten sonra, Şam taraflarından tüccârlar Medîne-i münevvereye gelir, beraberlerinde buğday, arpa, zeytin, incir, kumaş ve daha başka Şam’da bulunan eşyaları getirip, satarlardı. Yine bu satıcılardan ba’zısı gelmişti. O sırada da, Hazreti Ebû Bekr, Rumların ve İranlıların üzerine ordular göndermişti. Bütün bunları gören tüccârlar, Şam’a dönünce, Medîne-i münevverede olup bitenleri, Rum kralı Herakl’e bildirdiler. Bu haberi alan Herakl, hemen devletin ileri gelenlerini topladı. Onlara, kendisine ulaşan haberi bildirdi. Onlara: “Daha önce de size böyle bir durumla karşılaşacağınızı haber vermiştim. O Peygamberin (aleyhisselâm) Eshâbı, mutlaka benim hâkimiyetim altında olan yerlere sahip olacaktır. Bunun zamanı çok yakındır. Muhammed’in (aleyhisselâm) halîfesi, sizin üzerinize ordular gönderiyor. Onlar şu anda bize çok yaklaştılar. Artık dîninizi ve kendinizi koruyunuz. Eğer, gevşeklik ederseniz, Arablar, bütün memleketinize ve mallarınıza sahip olacaklardır” dedi. Herâkl’in bu sözlerini dinliyen Rumlar, ağlamaya başladılar. Herakl, onlara: “Ağlamayı bırakın da, başınızın çâresine bakın” dedi. Sonra, Herâkl’in veziri: “Ey Melik, bize bu haberi getirenleri dinlemek istiyoruz” deyince, Herakl, kapıcılarından birisine, haberi getiren hıristiyan tüccârları çağırmasını emretti. Kapıcı, yanında, o tüccârlardan birisi ile geldi. Herakl ona; “Getirdiğiniz, bu haber ne zamana âit?” diye” sorunca, tüccâr, “Yirmibeş günlük” dedi. Herakl: “Şimdi onların başında kim var?” dedi. Tüccâr: “Ebû Bekr-i Sıddîk denen birisi var. Senin memleketine orduları o gönderiyor” diye cevap verdi. Herakl, “Sen onu gördün mü?” diye sordu. Tüccâr, “Evet! O benden dört dirhem karşılığında bir Şemle (peştemal gibi bir örtü) satın aldı. Onu omuzuna koydu. O sanki, halktan birisi gibi. Üzerinde sadece iki elbisesi var. Halk arasında dolaşıyor. Çarşıya gidiyor, insanların yanına gidip, onlarla görüşüyor. Zayıfın hakkını kuvvetliden alıyor” dedi. Bunları dinliyen Herakl: “Evet biraz daha anlat” dedi. Tüccâr: “Ebû Bekr, rengi soluk ve yanakları ince bir zâttır” diye konuştu. Bunun üzerine Herakl: “Dînim hakkı için, bu anlattığın zât, bizim kitaplarımızda okuduğumuz ve kendisinden sonra müslümanların başına geçeceği bildirilen, Ahmed’in (Resûlullahın) arkadaşıdır. Kitaplarımızda, onun uzun boylu, kuvvetli bir arslan gibi olduğu bildirilir.” Tüccâr, Herâkl’in bu sözünü duyunca, şiddetle bağırdı: “Ebû Bekr’i aynen anlattığın gibi gördüm” dedi. Daha sonra, Herakl: “Vallahi, bunların hepsi, doğrudur. Hattâ ben, Rumları Muhammed’in dînine da’vet ettim de, onlar bana itaat etmediler. Fakat, şu kesindir

ki, benim hâkimiyetim, çok yakında yok olacaktır.” Sonra, haç’ı ordusunun kumandanlarından birisine verdi. Ona, “Seni başkumandan yaptım. Arabları, Filistin’den çıkarmak için harekete geçiniz. Filistin, bolluk ve bereketli bir topraktır. Filistin bizim şerefimiz, makam ve mevkimiz başımızın tacı ve her şeyimizdir” dedi. Böylece, Rum ordusu yola çıktı.

Hazreti Ebû Bekr’in Amr bin Âs komutasında gönderdiği ordu Filistin toprağına varınca; Amr bin Âs, Muhacir ve Ensârı toplayıp onlarla, istişâre etti. Müslümanlar muharebe hakkında istişâre hâlinde iken, Adiy bin Âmir çıkageldi. Adiy Müslümanların seçkinlerinden bir zât idi. Şam taraflarına çok gidip gelirdi. Şam’ı, buradaki insanları ve onların hâllerini iyi bilirdi. O gelince Amr bin Âs’ın yanına oturttular. Amr bin Âs ona, “Şam taraflarında neler var?” dedi. Adiy “Hıristiyanlar ordularıyla geliyorlar. Karınca gibiler, çok kalabalıklar” dedi. Bunun üzerine, Amr bin Âs ona: “Biz onlara karşı Allahü teâlâya güveniyor, ondan yardım diliyoruz. Lâ havle velâ kuvvete illâ billah” dedi. Sonra şöyle konuştu: “Burada hepimiz eşitiz. Birimizin diğerinden farkı yoktur. Düşmana karşı Allahü teâlâdan yardım isteyiniz. İ’lây-ı kelîmetullah (Allahü teâlânın İsm-i şerîfini yüceltmek için) harb ediniz. Kim böyle savaşırsa, şehîd olur. Kim de böyle savaşıp, hayatta kalırsa, o kimse mes’ûd ve bahtiyar bir insandır. Şimdi, herkes harb husûsunda fikirlerini beyân etsin” dedi. Herkes düşmana galip gelmek için, nasıl hareket edilmesi gerektiğine dâir görüşlerini bildirdiler. Muhacirlerden birisi de şöyle dedi: “Biz Resûlullah (aleyhisselâm) ile beraber, az bir orduyla, kalabalık orduları yenerdik. Allahü teâlâ, bize yardım edeceğini va’d etti. O, sabredenlere hayır ve iyilik va’d etti. Kur’ân-ı kerîmde: “Ey mü’minler! Önce kâfirlerden size, yakın bulunanlarla savaşın. Onlar sizde şiddet ve kuvvet bulsunlar. Biliniz ki, Allahü teâlâ takvâ sahipleriyle beraberdir.”(Tevbe: 123) buyurmaktadır” dedi. Nihâyet müslümanlar, düşmanla bütün güçleriyle harb edeceklerine dâir karara vardılar. Amr bin Âs, Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb’a sancak verip, emrine bin tane süvari verdi. Bunlar arasında Tâif ve Sakîf kabilelerinden birçok kahraman vardı. Birlik, Amr bin Âs’ın emri üzerine hareket etti. Sabaha kadar yürüdüler. Bu sırada, kalabalık insan topluluğuna dâir bir takım izlere rastladılar. Abdullah bin Ömer (radıyallahü anh), “Bu asker izi. Zannederim, Rumların öncü birliklerine âittir” dedi. Sonra, emrindeki askerlerle birlikte durdu. Askerler: “Sen bizi bırak, bu izi takip edelim”, dediler. Abdullah bin Ömer (radıyallahü anh): “Hayır, izin kime âit olduğunu öğreninceye kadar, kimse dağılmasın” diye emir verdi. Bu yüzden kimse yerinden ayrılmadı. Araştırma neticesinde, onbin kişilik Rum askerinin, yakınlarında olduğunu gördüler. Bunlar, müslümanlara dâir haber alabilmek için dolaşan Rum öncüleri idi. Abdullah bin Ömer, onları görünce, müslüman askerlere: “Bu fırsatı kaçırmayınız. Cennet kılıçların gölgesi altındadır” dedi. Bu sırada, müslümanlar, gür bir sesle, “Lâ ilahe illallah Muhammedün resûlullah” söylediler. Her taraf Kelime-i tevhîd sesleriyle doldu. Ağaçlar, taşlar ve orada bulunan herşey onlara, Kelîme-i tevhîd ile cevap veriyordu. İlk hücum eden İkrime bin Ebû Cehl oldu. Onu Sehl bin Amr ve Dahhâk ta’kib etti. İki ordu birbirine girdi. Abdullah bin Ömer (radıyallahü anh) bu sıradaki manzarayı şöyle anlatır: “O anda, Rumların önde gelen kahramanlarından, iri yapılı, sağına soluna çevik hareketlerle vuran birisini gördüm. Bu öncü kuvvetlerinin komutanı ve Rumların gözbebeği olan birisi idi. Rum askerinin üzerinde moral yönünden büyük te’sîri vardı. Üzerine hücum edip, mızrağımı ona doğru uzattım. Fakat o, mızraktan kendisini kurtardı. Ona doğru yaklaştım. Kendisini mutlaka öldürmek istiyordum. Bir fırsatını bulup, onu yaraladım. Kılıcımla ona vuruyordum. Fakat, sanki taşa vuruyordum. Kılıcımla vurdukça, kılıç sert taşa vurulunca çıkardığı ses gibi ses çıkarıyordu. Hattâ kılıcımın parçalandığını zannettim. Nihâyet Rumların kumandanı yere düştü. Bunu gören Rumlar, büyük bir korkuya kapıldı. Bundan istifâde ederek Müslümanlar daha şiddetli çarpışmaya başladılar. Allah için Dahhâk ve Hars bin Hişâm çok kahramanlıklar gösterdiler. Rumlar büyük bir hezimete uğradılar. Bir kısmı da kaçtılar.

Böylece muharebe, Allahü teâlânın Müslümanlara va'd ettiği nusretiyle (yardımıyla) zaferle sonuçlandı."

Harp sahasının çeşitli yerlerine dağılmış bulunan Müslümanlar döndüler. Hepsi bir araya geldiler. Rumlardan aldıkları malları ve ganîmetleri topladılar. Bütün Müslüman askerler dönmüş, Abdullah bin Ömer ise daha ortada yoktu. Müslümanlar, birbirlerine: Abdullah bin Ömer nerede? diye soruyordu. Birisi, O çok zâhid ve çok ibâdet eden birisidir, diye konuştu. Başkaları ise: Bu muharebede Abdullah bin Ömer gibi birisi vardı. O öyle mübârek bir kimsedir ki, deyip onu çok methettiler. Onların arasında geçen konuşmaları bulunduğu yerden dinliyen Abdullah bin Ömer (radıyallahü anh), yüksek sesle, tekbîr ve tehlîl getirip, Resûlullaha (aleyhisselâm) salât ü selâm getirdi. Elinde bulunan bayrağı salladı. Bunu gören müslümanlar, doğruca onun yanına koşuştular. Ona nerede idin diye sorduklarında, o, Rumların kumandanları ile meşgûldüm. Onu öldürdüm, dedi.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 7, cild-5, sh. 425

2) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 348

3) Ed-Dîbâc-ül-müzehheb sh. 230

4) Târîh-i Bağdâd cild-3, sh. 3

5) Mîzân-ül-i'tidâl cild-3, sh. 662

6) Vefeyât-ül-a'yân cild-4, sh. 348

7) Tehzîb-üt-tehzîb cild-9, sh. 363

8) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 18

9) Miftâh-üs-se'âde cild-2, sh. 68, 195, 202, 218

10) Eshâb-ı Kirâm sh. 16, 404

11) El-A'lâm cild-6, sh. 311

12) Mu'cem-ül-müellifîn cild-11, sh. 95

13) Fütûh-uş-Şâm sh. 6